

נפלאות הרמב"ן

שנה ב' | גליון מ"ה

פר' וירא
תשפ"ב

יו"ל ע"י

בגליון:

חילוקי רבינו
בו יבוארו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים מבראו של רבינו

מעשה חש"ב
עיונים וביאורים במשתנו של רבינו

אוצרות רבינו

וירא אליו ה' וכו' (ח א)

האם מראה מלאך הוא נבואה?

רמב"ם

הרב גוזר (במ"ז ב לד ובהלכות יסוה"ת ז 1) כי כל נביא זולת משה רבינו נבואתו על ידי מלאך ודיבור המלאך אל הגר הוא ע"י בת קול [ולא מלאך].

רבינו

באמת כי כל מקום שהוזכר בכתוב ראיית מלאך או דבור מלאך הוא במראה או בחלום כי ההרגשים לא ישיגו המלאכים אבל לא מראות הנבואה כי המשיג לראות מלאך או דיבורו איננו נביא ואין הגר המצויה מכלל הנביאות

הנה בכל מקום יתעוררו החכמים להודיענו כי ראיית המלאך איננה נבואה ואין הרואים מלאכים והמדברים עמם מכלל הנביאים כאשר הזכרתי בדניאל אבל היא מראה תקרא 'גלוי עינים' כמו 'ויגל השם את עיני בלעם וירא את מלאך ה' (במדבר כב לא) וכן 'ויתפלל אלישע ויאמר ה' פקח נא את עיני ויראה' (מלכים ב ו יז) אבל במקום אשר יזכיר המלאכים בשם 'אנשים' כענין הפרשה הזאת ופרשת לוט וכן 'ויאבק איש עמו' (להלן לב כה) וכן 'וימצאנו איש' (שם לו טו) על דעת רבותינו (תנחומא וישב ב) הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל היודעים 'מלוש' וישג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידים ובני הנביאים ולא אוכל לפרש והמקום אשר תמצא בו ראיית ה' ודבור מלאך או ראיית מלאך ודבור ה' ככתוב בדברי משה בתחילת נבואתו (שמות ג ב-ד) ובדברי זכריה (ג א-ב) עוד אגלה בו דברי אלהים חיים ברמיזות (עיי' שמות ג ב).

ההבדל בין נבואת משה לשאר נביאים

א. הכתוב חלק נבואת משה רבינו מנבואת האבות כמה שנאמר (שמות ו א) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וזה שם משמות הקדש לבורא איננו כנוי למלאך
ב. רבותינו עוד למדו על החילוק שביניהם ואמרו (ויקרא יד ט) מה בין משה לכל הנביאים רבנן אמרי כל הנביאים ראו מתוך אספקלריא שאינה מצוחצחת הדא הוא דכתיב (הושע יב יא) ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה ומשה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת הדא הוא דכתיב (במדבר יב ה) ותמונת ה' יביט ולא נתנו בשום מקום נבואתם למלאך.
ג. בתחלת ויקרא רבא (ט ו) אמרו ויקרא אל משה לא כאברהם באברהם כתוב ויקרא מלאך ה' אל

חילוקי רבינו

וירא אליו ה' האלני ממרא והוא יטא פתח האהל כלום היום וישא עיניו וירא והנה גלמה אנשים נצבים עליו (ח א ב)

מהו ההתגלות שנגלה ה' אל אברהם?

רע"ו

וירא אליו לבקר את החולה אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומם.

פתח האהל לראות אם יש עובר ושכ ויכניסם בביתו ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים.

והנה שלשה אנשים אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות.

[בתחילה היה התגלות ה' אל אברהם ואחרי כן נגלו המלאכים בדמות אנשים ולאחמ"כ נתגלו אליו כמלאכים]

רמב"ם

בספר מורה הנבוכים (ב מב) נאמר כי הפרשה כלל ופרט אמר הכתוב תחלה כי נראה אליו השם במראות הנבואה ואין היתה המראה הזאת כי נשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך זה ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם הגדול שבהם.

[הכל גלוי אחד של התגלות השכינה ובתחילה אמר

'כלל' שהיה התגלות ה' אל אברהם וירא אליו ה' ואח"כ אמר 'פרט' איל היה הגלוי שהיה ע"י המראה שנשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו והכל היה במראות הנבואה אך לא היו אנשים בפועל]

רבינו מקשה על הרמב"ם

א. אם במראה לא נראו אליו רק אנשים אוכלים בשר איך אמר וירא אליו ה' כי הנה לא נראה לו השם לא במראה ולא במחשבה וככה לא נמצא בכל הנבואות

ב. הנה לדבריו לא לשה שרה עוגות ולא עשה אברהם בן בקר וגם לא צחקה שרה רק הכל מראה ואם כן בא החלום הזה ברוב ענין כחלומות השקר כי מה תועלת להראות לו כל זה

ג. כן אמר (הרמב"ם שם) בענין ויאבק איש עמו' (להלן לב כה) שהכל מראה הנבואה ולא ידעתי למה היה צולע על ירכו בהקיץ [הרי היה במראה כל הענין].

ד. ולמה אמר (להלן לב לא) כי ראיית אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי כי הנביאים לא יפחדו שימותו מפני מראות הנבואה וכבר ראה מראה גדולה ונכבדת מוזאת כי גם את השם הנכבד ראה פעמים רבות במראה הנבואה (עיי' להלן כה יג לא א)

ה. הנה לפי דעתו זאת [שכל ענין המלאכים הוא התגלות מראות הנבואה] יצטרך לומר כן בענין לוט כי לא באו המלאכים אל ביתו ולא אפה להם מצות ויאכלו אבל הכל היה מראה ואם יעלה את לוט למעלת מראה הנבואה איך יהיו אנשי סדום הרעים והחטאים נביאים כי מי הגיד להם שבאו אנשים אל ביתו ואם הכל מראות נבואתו של לוט יהיה ויאיצו המלאכים וגו' קום קח את אשתך' ויאמר המלט על נפשך' (להלן יט טו יז) והנה נשאתי פניך' (שם כא) וכל הפרשה כלה מראה וישאר לוט בסדום אבל יחשוב שהיו המעשים נעשים מאליהם והמאמרים בכל דבר ודבר מראה

רבינו מסיים על שיטת הרמב"ם

אלה דברים סותרים הכתוב אסור לשומעם אף כי להאמין בהם.

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתיו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד בלשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שנוכה כולנו להגות בפנים בתורתיו הק'. ואך למותר הוא לפרט שאם שגינו בהבנת דברי קדשו הטעונו וחוסר ההבנה היא בנו. מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת: ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנון ויחוננו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.

לכל עניני המכון הערות והארות
ניתן לפנות למייל או לטל:
h0548402450@gmail.com

054-8402450

כל הזכויות שמורות ©

מדוע התגלה ה' אל אברהם

אברהם שנית מן השמים (להלן כב טו) המלאך קורא והדבור מדבר ברם הכא אמר הקב"ה אני הוא הקורא ואני הוא המדבר כלומר שלא היה אברהם משיג הנבואה עד הכינו נפשו בתחלה להשגת מלאך ויעלה מן המדרגה ההיא למעלת דבור הנבואה אבל משה מוכן לנבואה בכל עת.
רבינו מיישב המקראות עמשמע עדיבור מלאך הוא נבואה

אל תשומם בעבור שכתוב (מלכים א יג יח) גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר כי פירושו גם אני נביא כמוך ויודע אני שהמלאך שדבר אלי בדבר ה' הוא וזו מדרגה ממדרגות הנבואה כאשר אמר איש האלהים כי כן צוה אותי בדבר ה' (שם יג ט) ואמר כי דבר אלי בדבר ה' (שם יג יז)

מִהָרִי גִלְעָד סָאִים קָמַח סֹלֶת וכו' (יח ו)

לפי דברי רבינו מהמדרש שהיו ג' סאים מכל סוג. למה הרבה כ"כ לחם לג' אנשים?

א. שידע הסתלקות המאכל ראשון ראשון [רבינו לשיטתו שידע שהם מלאכים והמאכל נשרף] והוא כמורה עולות למזבח.
ב. שסעדו גדולי ביתו עמהם לכבודם.

וְאֶקְרָאם וְטָרָה זְקִינִים קָאִים קְיָמִים וכו' (יח יא)

פי' בא בימים

באים בימים האדם בימי בחורותיו יקרא 'עומד בימים' ויקראו 'ימיו' כי הם שלו כלשון את מספר ימיו אמלא (שמות כג כו) אבל כאשר יזקין ויחיה ימים רבים מרוב בני האדם בדורו יקרא 'בא בימים' מפני שהוא כבא בארץ אחרת נוסע מעיר ובא אל עיר מיום אל יום.

וַתִּכְחַשׁ טָרָה לְאֹמֶר לֹא צָחֲקִיתִי (יח טו)

מדוע לא האמינה שרה לדברי המלאכים?

א. כי המלאכים נדמו כאנשים ואברהם בחמתו הכיר בהם ושרה שומעת ולא ידעה כי מלאכי עליון הם כענין באשת מנוח.
ב. אולי לא ראתה אותם כלל ולא ידעה שהם מלאכים.

באם לא ידעה שהם מלאכים מדוע האשים אותה ה' שלא האמינה?

א. שהיה הדבר נמנע בעיניה והיה לה שתאמין ב. שתאמר אמן כן יעשה ה'.

מדוע לא גילה אברהם לשרה כי הבטיח לו ה' בן?

א. המתין עד שלוח ה' אליה הבשורה כי ידע לא יעשה ה' אלוהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים.
ב. מרוב וריוותו במצות היה טרוד במילתו ומילת עם רב אשר בביתו ואחר כן בחולשתו ישב לו פתח האהל והמלאכים באו טרם שהגיד לה דבר.

וה' אָמַר הַמְכַסֶּה אֹנִי מֵאֶקְרָאם וכו' (יח יז)

למי אמר ה'?

א. אל צבא השמים העומדים עליו.
ב. אל המלאכים השלוחים.
ג. מלשון מחשבה שחשב שלא יססה מאברהם.

רע"ו
לבקר את החולה שיום ג' למילתו היה
א. גמול במצוה הנעשית כבר וגלוי שכינה אליו וכבוד לו ולהודיע שרצה האלוקים את מעשיו.
ב. היה לו במראה השכינה רפוי למחלת המילה כי כן ראוי להיות כדכתיב באור פני מלך חיים.

מדוע דוקא באזוני ממרא

רע"ו
שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו
רבינו
להודיע המקום אשר בו נמול

מדוע ישב אברהם פתח האהל

רע"ו
לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו והוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים
רבינו
מפני חם היום אשר יחלישנו יושב ומתקרר פתח האהל, והזכיר זאת הטעם כדי להודיע גדולת הכבוד לאברהם להודיע שלא היה מתכוון לנבואה לא נופל על פניו ולא מתפלל ואעפ"כ באה אליו המראה הזאת.

ביאור יושב פתח האהל כחם היום

רע"ו
יושב בפתח האהל אפילו שחם היום כדי לחפש אורחים
רבינו
יושב בפתח האהל בגלל שחם היום כדי להתקרר

ביאור נצבים עליו

רע"ו
נצבים עליו - לפניו [לפני אברהם] ונאמר עליו כלשון נקיה הוא כלפי המלאכים
רבינו
א. נצבים ועומדים לנגדו ומסתכלים עליו, וכתוב עליו אע"פ שאם הפי' נצבים הוא נצבים ומסתכלים לכאורה צ"ל נצבים אליו אבל לפי שהוא יושב והם היו עומדים ורואים בו אמר עליו.
ב. נצבים עליו על האהל שהיו קרובים אליו מן הצד האחד שלא כנגד הפתח והיו נצבים שם ולא היו מתקרבים אל אברהם.

ביאור וירא והנה וכו' וירא וירץ לקראתם

רע"ו
הראשון כמשמעו [לי ראייה] והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם.
רבינו
הראשון שראה את המלאכים ואחרי שכתוב שהיו נצבים ומסתכלים עליו הוא וירא השני שראה זאת שהם עומדים נגדו ולא היו הולכים לדרכם רץ לקראתם להביאם אל ביתו.

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מְצִאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ (יח יא)

למי דיבר אברהם?

רע"ו
א. לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו ובלשון זה הוא חול.
ב. היה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ובלשון זה הוא קודש
רבינו
דיבר לכל מלאך בפני עצמו והכיר בהם שהם מלאכי עליון ולכן קראם בשם רבם באל"ף דלית ולכן השתחוה ארצה.
ולפי דברי רבותינו שלגדול בהם אמר הכונה שיאמר לגדול אל נא תעבור ואתה ורעך אשר ישארו עמך תרחצו רגליכם.

יָקַח נָא מַעֲט מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הַיָּד (יח ד)

מדוע הציע להם מים?

רע"ו
כסבור שהם ערביים שמשתחיים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו.
רבינו
היות והכיר בהם שהם מלאכי עליון ביקש מהם שיקחו רק מעט מים לרחוץ רגליהם מעט מפני החום לתת מים קרים על נפש עיפה שנהג בהם מידת בני אדם.

וַיִּמְהַר אֶקְרָאם הַאֲהֵלָה אֵל טָרָה וַיֹּאמֶר מִהָרִי גִלְעָד סָאִים קָמַח סֹלֶת לֹנְטִי וְעֵשִׂי עֲגוֹת (יח ו)

רע"ו
סולת לעגות, קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדירה לשאוב את הזוהמה.
רבינו
ע"ד הפשט מהרי שלש סאים קמח לעשות מהם סולת והנה הוציאה מכל השלש סאין סולת נקיה מעט.

מקור הדברים הוא בבראשית רבה (מח יב) ושם פירשו שהיו שלש סאים לכל מין [דרשו תיבת שלש 'סאים' 'קמח' 'סולת' שמכל סוג היה ג' סאים ובס"ה תשעה סאים לג' המלאכים].

וַיֹּאמֶר עֹבֵד אֱלֹהֵיךָ כַּעֲתִידָהּ חַיָּה וְהִנֵּה בָן לְעֵרָה אֲנִי וְכוּ' (ח"ו)

מִי אָמַר וַיֹּאמֶר שׁוֹב אֲשִׁיב? וְמָה כּוֹזֶנֶת שׁוֹב אֲשִׁיב אֵלַיךְ כַּעֲתִידָהּ?

רש"י

רבינו

לא בשרו שהמלאך שישב אליו אלא בשליחתו של מקום אמר לו כעת הזאת לשנה הבאה שתהא חיה לכם שתהיו כולכם שלמים וקיימים רבינו מבאר הכרח רש"י

מוכרח שהמלאך אמר בשליחתו של מקום מכיון שלהלן (פסוק יד) אמר הקב"ה למועד אשיב אליך, וזה דלא מצאנו היכן שב למועד, א. אולי נכלל בלשון וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש לשרה כאשר דבר. ב. אבע"ז ששב אליו (כא ב) למועד אשר דבר אותו ולא נכתב כי לא נצרך.

וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי הֲיִתֵּה לִי עֵדֵנָה וְאֵדֵנִי זָקֵן וַיֹּאמֶר ה' אֵל אֶבְרָהָם לְמַעַן זֶה צִחְקָהּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵךְ אֲמַנְסָם אֶלְדִּי וְאֵנִי זָקֵנָה (ח"ו י"ג)

האם שינה הכתוב מהאמת?

רש"י

רבינו

ואני זקנתי שנה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדוני זקן. ואני זקנתי הוא פירוש [לדבריה] 'אחרי בלותי' ודבריו [של ה'] אמת אך מפני השלום לא רצה לגלות מה שאמרה 'ואדוני זקן' כי היה ראוי שיאמר 'ואני ואדוני זקנים' כי שרה בשניהם תצחק.

הִיפְלֵא מֶה דָּבָר וְכוּ' (ח"ד)

פִּי הִיפְלֵא

רש"י

רבינו

היפלא כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מפלא ומפרד ומכסה ממני מלעשות כרצוני. רבינו מבאר לרש"י הרכיב בו שני ענינים [שמפרש יפלא גם למפרד וגם למכוסה].

אונקלוס

תרגם היתכסי עשאו כלשון כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים יז ח) [מופלא מלשון מכוסה] רבינו מבאר לאונקלוס אם כן יש בו סוד נעלם.

כִּי יִדְעֵתִי לְמַעַן אֲנִי יָצוּהָ אֶת קָנָיו וְאֵת אַחֲרָיו וְכוּ' (ח"ט)

פִּי יִדְעֵתִי

רש"י

רבינו

מלשון חיבה, שהמחבב את האדם מקרב אצלו וידעו ומכירו ולמה ידעתי למען [בגלל] אשר יצוה לפי שהו מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ארי גלי קדמי בדיל דיפקד ית בנוהי, יודע אני שיצוה את בניו קושיית רש"י על אונקלוס אין למען נופל על הלשון אם גלוי לפניו.

אונקלוס

לְמִי יֵשׁ הַשְּׂגָחָה פְּרִמִּית? (ח"ט)

ידעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל היא לשמור הכללים וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם אבל בחסידיו ישים אליו ליבו לדעת אותו בפרט להיות שמירתו דבקה בו תמיד לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל.

וַיֵּגֶשׁ אֶבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵךְ תִּסְפְּהַּ צְדִיק עִם קָטָע אֹרְלֵי יַעַם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים וְכוּ' (ח"ט כג - כד)

ביאור תפילות אברהם

אאע"ה חשב שדינים נחתם ע"פ מידת הדין כי לא ידע מחשבות ה', ולכן ביקש ב' דברים, א' כי הגון וטוב הוא שישא לכל המקום בעבור חמישים הצדיקים שהיינו שידון אותם במידת הרחמים, ב' שלא יתכן גם במידת הדין להמית צדיק עם רשע שא"כ יהיה כצדיק כרשע אלא יענישו רק את הרשעים ויאמרו שוא עבודת אלהים וזהו ענין הכפל בפסוק חלילה לך על ב' הבקשות, והקב"ה הודה וישא לכל המקום בעבורם כי במידת הרחמים יתנהג עמהם.

ראיית רבינו

כי דברי ה' נאמרו ויאמר ה' כתוב ביו"ד ה"א (רחמים) וכל אשר הזכיר אברהם כתוב אל"ף דל"ת (דין).

וַיֹּאמֶר ה' אִם אֲמַצָּא הֶסְדִּים חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְכוּ' (ח"ט)

פִּי בְּתוֹךְ הָעִיר

אבע"ז

שיהיו יראים את השם בפרהסיה [ולפ"י] הוסיף תנאי בצדיקים]

רבינו

שאפילו יהיו נכרים [מעיר אחרת] יושבים בתוכה ראוי שיצילוה ואמר זה בעבור לוט וחשב אולי יש אחרים שם [ולפ"י] היקל בתנאי הצדיקים].

אֲרֵדָה נָא וְאֲרָאָה הַפְּצֵקְתָּהּ הֲקָאָה אֵלַי עֲשׂוּ פֶלֶה וְאִם לֹא אֲדַעָהּ (ח"כ)

ביאור ענין ארדה נא

רש"י

רבינו

א. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה ב. ארדה נא לסוף מעשהם בהם כלה ואם לא אדעה מה לעשות בהם אם להענישם או לרחם שהודיעו כי עדיין לא נגמר דינם וכי עתה יפקוד עונם וישפוט אותם.

אֹרְלֵי יַעַם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְכוּ' וַיֹּאמֶר ה' אִם אֲמַצָּא הֶסְדִּים וְכוּ' (ח"כ - כג)

לכמה ערים התפלל אברהם להצילם?

רש"י

רבינו

אברהם ביקש עשרה צדיקים לכל כרך כי חמשה מקומות יש, והקב"ה ענה שאם אמצא חמישים יציל כל הכרכים והמשיך אברהם לבקש אולי יחסרון חמשה התשחית בחמשה והלא הן תשעה לכל כרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם, והמשיך לבקש אולי ימצאון שם ארבעים וימלטו ארבעה כרכים וכן שלושים יצילו שלשה מהם או עשרים יצילו שנים מהם או עשרה יצילו אחת מהם ולא ביקש על פחות מ"י שדור המבול היו ח' צדיקים ולא הצילו על דורן וט' ע"י צירוף כבר ביקש ולא מצא.

תמויה רבינו על רש"י

א. מה התפילה והתחנה הזאת אשר היה מתחנן בכל פעם אל נא יחר והנה נא הואלתי והלא ראוי הוא שיהיו מ' מצילים ד' ושלושים והעשרים יצילו לפי חשבון כאשר החמישים יצילו חמשה. ב. מה שאמר רש"י כי ט' ע"י צירוף כבר ביקש ולא מצא, והלא לארבעים וחמשה היה מבקש הצירוף ולא היו שם ארבעים וחמשה אבל תשעה אולי ימצאון שם. ביאור רבינו לשיטת רש"י

א. היות והרבים ראויים להצלה גדולה יותר מאשר יצילו המועטים אפילו הצלה מועטת כמו שאמרו אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה, לכן התחנן בכל פעם שירד מהרבים שביקש להציל. ב. אחרי שראה שהקב"ה מסכים להציל המועטים ואפי' באין שם עשרה אלא בצירוף צדיקו של עולם, אינו צריך לבקש על ט' כי כבר כלולים בבקשות הקודמות.

מדוע נאסר הבטה?

רע"ו	רבינו
אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול אינך רשאי לראות בפרענותם	א. כי הראות באויר הדבר ובכל החלאים הנדבקים יזיק מאד וידיבקים וכן המחשבה בהם ולכן יסגר האישי המצורע וישב בדד ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח כי באתה המכה במחשבתה כאשר ראתה גפרית ומלח היורד מן השמים ודבקה בה.
	ב. בהשחית ה' את ההרים האלה היה המלאך המשחית עומד בין הארץ ובין השמים נראה בלהב האש ולכן אסר להם ההבטה.

וַתִּקְרָא שָׂרָה אֶת בְּנֵי הָגֵר הַמִּצְרַיִת אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק (כא ט)

פי' מצחק

רע"ו	רבינו
עבודת אלילים, גילוי עריות, רציחה	א. שחוק האמור כאן הוא מלשון ירושה שמשעה שנוול יצחק היו הכל שמחים אמר להם ישמעאל שוטים אני בכור ואני נוטל פי שניים
	ב. היה ביום הגמל יצחק וראתה אותו מלעיג על יצחק או על המשטה הגדול כי אמרה העבד המלעיג על אדוניו חייב הוא למות או להלקותו ואיני רוצה רק שתגרש אותו מאיתי ולא ירש בכסדיך כלל עם בני שהוא בן גבירה ואמרה שיגרש גם את אימו כי לא יוכל הנער לעזוב את אימו ולא ימות.

אבע"ז

מצחק משתשע כדרך כל נער ותקנא בו בעבור היותו גדול מבנה.

וַיִּטְּפֹס אֶבְרָהָם אֶבְיָתָר וַיִּסַּח לֶחֶם וַחֲמֵת מִיֶּיֶן אֶל הָגֵר טָם עַל טַכְמָה וְאֵת הַיֶּלֶד וַיִּטְּלָחָהּ וכו' (כא טז)

איפה הניח את הילד?

רע"ו	רבינו
אף הילד שם על שכמה שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול ללכת ברגליו.	ואת הילד וישלחה נמשך למעלה ויתן אל הגר ואת הילד כי גם הילד נתן לה שילך עמה באשר תלך.

וַיִּטְּלָךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים (כא טז)

פי' ותשלך

רע"ו	רבינו
אף הילד ששם על שכמה והשליכה מעליה	לא היה על שכמה רק השכיבתו עמה תחת האילן מושלך ונעזב והיה כל הענין הזה לאברהם מפני שצוה לעשות ככל אשר תאמר שרה והיא צוה להוציאו מיד ובמצותה לא נתן להם כסף וזהב ועבדים וגמלים נושאים אותם.

פִּי טָמֵעַ אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱר אֲשֶׁר הוּא טָם (כא טז)

פי' באשר הוא שם

רע"ו	רבינו
לפי מעשיו שעושה עכשיו הוא נידון ולא לפי מעשיו שעתיד לעשות.	הודיע אותה שלא יצטרך ללכת משם אל מעיין אלא במקום ההוא ירוה צמאו מיד.

וַיִּקְרָא טָם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם (כא לב)

פי' ויקרא שם בשם ה'

רע"ו	רבינו
ע"י אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה בכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם	שקרא והודיע לבריות סוד הנהגת העולם בכללו שהוא בשם ה' החתום בכח שיש לו אילות בכלום

פי' אל עולם

רע"ו	רבינו
אלוה לכל העולם	עולם פי' זמן ואל עולם המנהיג בכוחו הזמן.

רמב"ם

עולם רומז לקדמות האל כי הודיע היותו קודם לזמן.

מדוע החזיקו בלוט?

אבע"ז

שפחד ואין בו כוח לברוח ולכן הצריכו להחזיקו

רבינו

א. היו מושכים בהם בחזקה למהר לשלחם.
ב. החזיקו בו למהר להוציאם בעוד החמלה עליו פן יצא הקצף מלפני ה' ויספה.

על מה נחתם גז"ד של סדום (טז ה)

ע"ד רבותינו היה בהם כל מידות רעות אבל נגמר דינם על אותו העון מפני שלא החזיקו יד עני ואביון.

א. כי היו תדירים באותו עון יותר מכולם
ב. כי כל העמים עושים צדקות עם רעיהם ועם ענייהם לא היה בכל הגוים כסדום לאכזריות.

מדוע הקפיד על סדום יותר משאר אומות?

כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל כי היא מכלל נחלת ה' ואינו סובלת אנשי תועבות וכאשר תקיא את הגוי כולה מפני תועבותם הקדימו וקאתה את העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים ולבריות כי יש באומות רעים וחטאים מאד ולא עשה בהם ככה אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל כי שם היכל ה'.

וַהֲאֵלֵהִים נֶסָה אֶת אֶבְרָהָם (כב א)

מה ענין הנסיון הרי גלוי לפניו אם יעמוד בזה?

בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה יקרא נסיון מצד המנוסה אבל מנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכוח אל הפועל להיות לו שכר מעשה טוב ולא שכר לב טוב בלבד,

האם הקב"ה מנסה את הצדיקים או את הרשעים?

דע כי השם צדיק יבחן כשירדע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו ויצוה אותו בנסיון ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו וכל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה.

אֶל אַרְץ הַמִּרְיָה (כב ב)

מדוע דוקא בחר המוריה?

א. כי הוא ההר חמד אלוקים לשבתו ורצה שתיהיה זכות העקידה בקרבנות לעולם.

ב. למען צדקו הגדיל טרחו ורצה שיעשה זה אחר מהלך ג' ימים כי אילו יעשה זה בפתע פתאום במקומו היתה פעילתו במהירות ובבהלה, אבל כאשר יהיה אחר מהלך ג' ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה.

וַיִּמְקַע עֲצֵי עֵלְזָה וכו' (כב ג)

מדוע היה צריך לסחוב עצים מהלך ג' ימים?

א. זריותו במצוה אולי לא ימצא שם במקום ההיא עצים.

ב. שהיה אברהם פוסל לקרבן את שנמצא בו תולעת כדין התורה (מידות ב ה) ולקח מביתו עצים טובים לעולה.

וַיַּעַר אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וכו'

וַהֲרָפָה אֶרְפָּה אֶת זְרַעְךָ וכו' (כב טז ז)

מה הוסיף לו בברכתו הרי כבר בירך אותו כמ"פ?

הוסיף לו עתה יען אשר עשה המעשה הגדול הזה שנשבע בשמו הגדול ושירש זרעו את שער אויביו והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו או שיפול ביד אויביו ולא יקום והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו בעז"ה.

למה נקרא שמו מוריה?

רש"י

רבינו

א. שימצאו שם בהר מור ואהלים וקנמון וקנמון כענין שאמרו קנמון היה גדול בארץ ישראל והיו עיזים וצבאים אוכלים ממנו
 ב. נקרא כן לשבח [לא שהיה בשמים רק שבח הוא שנקרא כך]
 ג. אלא מוריה מלשון מורא ששם יראו האלוקים ועבדו לפניו שאדם הראשון הקריב שם מזבח והוא המזבח שהקריבו שם קין והבל ונח ובניו.

א. רבותינו אמרו שמשם הוראה ויצאה לישראל
 ב. אונקלוס תרגמו ע"ש עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר הבשמים רבינו מקשה על רש"י
 א. א"כ נקראת ע"ש שתייה מוריה או שנקראת כן מעולם ע"ש העתיד.
 ב. דעת אונקלוס שאמר ארעא פולחנא אינו נראה כמו שפ"י רש"י על מור שבקטורת, שהיה צ"ל ארעה דקטורת בוסמין.

מעשה חשב

פרשת וירא

וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאַלְמֵי מַמְרָא וְהוּא יֵשֵׁב בְּתוֹז-הָאֵהָל כְּזוֹם הַיּוֹם: (י"ז א)

רמב"ן

מעשה חטא

1 וטעם מפתח האהל, להגיד שהיה עדיין יושב שם אחרי הסתלק ממנו מלכה השכינה.¹
 1 נראה דעת רבינו שהמלאכים באו לאברהם, לאחר שכבר נסתלקה השכינה ממנו. ואל תשיבנו מדרשת חז"ל מפסוק זו שיגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, דהדרש ידרש, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו.
 אמנם דעת רש"י שהמלאכים הגיעו בזמן שהשכינה היה עדיין אצלו. דהנה בהמשך הפסוקים נאמר (שם ג) ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבר מעל עבדך. וברש"י (ד"ה ויאמר) מפרש (באופן ב) שאברהם אבינו אמר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים. ומזה למדו חז"ל (שבת קכז). גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה. הרי לנו דעת רש"י שבעת ביאת המלאכים עדיין היה השכינה שרויה אצל אברהם אבינו.
 ובזה מדוייק לשונם של רש"י ורבינו. דהנה ברש"י (ד"ה כחם היום) כתב 'הוציא הקב"ה חמה מגרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים 'הביא' המלאכים עליו כדמות אנשים'. וברמב"ן (שם בא"ד) כתב 'אל בפרשה רצה לסדר הכבוד שנעשה לו בעת שעשה המילה. ואמר כי נגלית אליו השכינה, 'ושלח' אליו מלאכיו לבשר את אשתו, וגם להציל את לוט אחיו בעבורו וכו'.'
 הרי לנו חילוק בין לשון רש"י ללשון רבינו, דרש"י כתב שהקב"ה 'הביא' עליו מלאכים, והרמב"ן כתב 'ושלח' אליו מלאכיו. והוא משום דכ"א לשיטתו. דרש"י לשיטתו דביאת המלאכים היה כשהשכינה עדיין היה אצל אברהם אבינו, כתב הלשון 'הביא', היינו שהקב"ה היה שם והכניס אצל אברהם אבינו. ורבינו לשיטתו שבעת ביאת המלאכים כבר לא היה השכינה אצל אברהם אבינו, כתב הלשון 'ושלח', שהקב"ה שלח מלאכיו לאברהם אבינו.

וְאֶקְוֶה פֶּת-לָוֶן וְסַעְרֵי לַבָּכִים אֲזוֹר תַּעֲבְרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (י"ז ה)

רמב"ן

מעשה חטא

1 וטעם כי על כן עברתם. כי אחרי שרככס עליו, אינו נכון שלא תנוחו מעט אללי. כן תעשה כאשר דברת. דרך מוסר שצפת לחם זי. לשון רבי אברהם². או יאמר כן תעשה לנו להשען תחת העץ, ולעבור מיד, כי שלוחים אנחנו, ואל תעכבו לנא כהאל או ללון עמך³.
 2 האבן עזרא מבאר שתשובתם של המלאכים 'כן תעשה כאשר דברת' קאי על הבקשה השניה, מה שאמר להם 'ואקחה פת לחם', ואמרו כן בדרך ארץ, שדי לנו בפת לחם כאשר דברת ולא יותר. וממילא נשמע מזה התשובה על בקשה הראשונה שהם לא יעברו בלי להכנס אליו.
 3 ורבינו מבאר שתשובתם של המלאכים היה על הבקשה הראשונה 'אל נא תעבור', ועל זה ענו לו כן תעשה לנו להשען תחת העץ ולהמשיך מיד בדרכנו, כי שלוחים אנחנו, ואל תעכבו בכך שתכניסנו לתוך האוהל או ללון עמך. וממילא נשמע מזה התשובה על הבקשה השניה 'ואקחה פת לחם', וסעדו לבכם.

וַיְהִי בַשְּׁנוֹת אֱלֹהִים אֶת-עֵרֵי הַכֶּפֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-אֲבָרָה וַיִּשְׁלַח אֶת-לוֹט מִתּוֹךְ הַהַפְּסָה בְּהַפֵּךְ אֶת-הָעָרִים אֲשֶׁר-יָשָׁב בָּהֶן לוֹט: (י"ט ט)

רמב"ן

מעשה חטא

1 נחלקו רש"י ורבינו מהו זכירתו של אברהם להצלת לוט. דעת רש"י שזוכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא, ולא גלה הדבר שהיה חס עליו, לפיכך חס הקב"ה עליו. ודעת רבינו שזכירתו של אברהם להצלת לוט, כי לוט נתחסד עם אברהם ללכת עמו כאשר ילך, כדי ללוותו, ולהיות אתו בצוותא.
 ואפשר לומר טעם הדבר שלא רצה רבינו ללמוד כדעת רש"י, דהרי מבואר בחז"ל, והוא ברש"י (דברים פ"ב פסוק ה) שבשכר ששתק לוט כששמע שאמר אברהם על שרה 'אחותי היא', נעשה כבנו וירש ארץ עמון ומואב. הרי לנו שעל זה ששתק כבר קבל שכרו. לכן מפרש רבינו כאן הטעם משום שהלך להיות בצוותא עם אברהם אבינו. המלכים בעבורו.
 וזכור אלוהים את אברהם וישלח את לוט. ענין הכתוב הוא, כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לשוט בארץ, באשך ילך. והוא שנאמר (לעיל י"ז) וילך אהו לוט, כי ללוט שלו הלך¹, ולכן היה לו זכות להצילו בזכות אברהם. כי בעבורו הוא גר בסדום, ולולי אברהם עולדו היה בחרן עם מולדתו. ולא יתכן שתבא אליו רעה בעבור אברהם שילא במלות קונו. וגם זה היה הענין ששם אברהם נפשו ככפו לרדוף המלכים בעבורו.

רמב"ן

מעשה חטא

¹ נחלקו רש"י ורבינו הטעם שחשבו שאיש אין בארץ, לדעת רש"י משום שסברו שכל העולם נחרב כמו בדרך המבול. וכמו שמבאר המזרחי בדעת רש"י שלכן חשבו שאין איש בארץ, דסדר העולם כשיש רעידת אדמה וכדומה, שכל הקרובים לאותו מקום מזדעזעין ונופלין מאליהם, אע"פ שאינם בכלל הגזירה. ודעת רבינו שסברו שאע"פ שהם ראו שצוער לא נחרבה, מ"מ חשבו שצוער לא נחרבה רק משום להציל את לוט. ולכן בצאת אביהם משם השחיתו המלאכים את צוער. והנה למעשה לא מצאנו שנחרבה צוער. וא"כ למה באמת לא היה אנשים שם. וי"ל שגם אנשי צוער חשבו כמו בנות לוט חשבו, שיחרבו העיר אח"כ, ולכן כולם ברחו משם. וא"כ אפ"ל שבמצאות גם כן לא היה אנשים שם.

ולו כי ירא לנצח צוער. כתב רש"י לפי שהיא קרובה לסדום. ואינו כן, אבל מפני שהיא מן המקומות שנגזרה עליהם ההשחיתה, ובתחתיה של לוט הגיעה המלחמה, בעבור שלא יוכל להמלט ההרה בו ציוס, חשב בלבו כי לא יאריך לו עוד אחרי שיש לו זמן רב להמלט ההרה. ולכן אמרה בתו ואיש אין בארץ, שחשבה כי בנצח אביה משם נשחיתה צוער ¹.

פרשת לך לך

וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאֲזוּרֵי-כֵן יֵצְאוּ בְרַכְשׁ דָּדוּל: (טו יד)

רמב"ן

מעשה חטא

¹ הטעם שהעניש הקב"ה את המצרים. הנה לכאורה צ"ב למה נענשו המצרים, הלא היה גזירה של הקב"ה יעבדו וענו אותם. והביא רבינו דעת הרמב"ם מכיון שלא נגזר על איש ידוע שהוא זה שיענה את ישראל, וכל אותם שעניו את ישראל, אילו לא רצה לענותם היה הרשות בידו. לכן נחשב שעשו זה על דעת עצמם, ולכן יענשו. והנה רבינו מקשה על דברי הרמב"ם, אדרבה זה שקדם והוציא לפעול את גזירת ה', זכה בדבר מצוה ולמה יענש.

והרב נתן טעם בספר המדע והלכות תשובה ו ה', לפי שלא גזר על איש ידוע, וכל אותם המצרים לישאלו אלו לא רצה כל אחד מהם הרשות בידו, לפי שלא נגזר על איש ידוע. ולא נהכחו דבריו אללי, שאפילו גזר שאחד מכל האומות ידע להם בכך וכן, וקדם זה ועשה גזירתו של הקב"ה, זכה בדבר מצוה. ומה טעם נדבריו. כאשר יורה המלך, שיעשו בני מדינה פלונית מעשה מן המעשים, המתקבל ומטיל הדבר על האחרים, חומס וחוטא נפשו והעושה יפיק לטון ממנו. וכל שכן שהכתוב אמר וגם את הגוי אשר יעבדו שיעבדו הגוי כולו, והם הלכו מעצמם למלכים אבל הטעם כאשר כתבתי ¹ ....

ודבר ברור הוא, כי השלכת בניהם ליאור אינה בכלל ועצום יענו' אותם, אבל היא עקירתם לגמרי ² וכו'.

והנה רבינו בריש דבריו מבאר טעם העונש על המצרים הוא משום תוספת השעבוד. דהיינו על מה שהוסיפו לענות יותר מהגזירה, שכיון שעל התוספת לא היתה הגזירה, לכן נענשו המצרים. והנה על תוספת שיעבוד, גם לדברי הרמב"ם הסובר דאם היתה גזירה על היחיד היה פטורים, ולפי דעת רבינו שגם כשהגזירה על העם כל יחיד מחוייב בה, א"כ למה יקבלו וע"ז גם הרמב"ם מודה שחייב עונש, שעל התוספת לא היה ציוי. עכ"פ מבואר מדברי רבינו על עצם השעבוד לא יתחייבו בעונש כלל. ואילו בסוף דבריו כתב הרמב"ן שאף על עצם השעבוד יקבלו העונש, ואע"פ שקיימו בזה גזירת ה', מ"מ כיון שהם לא עשו משהו הציוי, אלא מתוך שנאה, לכן יחשב כחטא, ויקבלו עונשם. וראיה לדבר מסנחריב ונבכודנצר שאע"פ שקיימו גזירת ה' מ"מ נענשו, היות וכוונתם היתה לשנאה. ולא משום לקיים מצות השם.

וראוי לציין שהאזהרה הק' מציין שדעת רבינו משום 'תוספת' שעבוד. והקדושת לוי (פרשת בא) מציין שדעת רבינו משום 'עצם' השעבוד. וכאמור שבתחילת דבריו מפרש על תוספת העינוי ובסוד' מבאר על עצם השעבוד. וצ"ב דלכאורה הוה תרתי דסתרי.

ואפשר לומר דהרמב"ם ורבינו נחלקו בשני דברים. א. באופן שנגזרה גזירה על העם, ולא על איש יחיד. לדעת הרמב"ם יקבל היחיד עונש על מעשיו. משא"כ לדעת רבינו לא יקבל היחיד עונש על מעשיו, משום שאדרבה זכה לקיים מצוה.

ב. באופן שנגזרה גזירה על יחיד, וקיים היחיד הגזירה, אבל לא מתוך רצון לקיים ציוי הבורא, רק לשם שנאה. לדעת הרמב"ם לא יקבל עונש על זה. משא"כ לדעת רבינו יקבל עונש על זה, מכיון שעשאו מתוך קנאה.

ולפי"ז אפשר לבאר הסתירה בדברי רבינו, דהנה בתחילת דבריו שכתב הטעם משום תוספת עינוי, היינו משום דקאי לדברי הרמב"ם, שבאופן שיש ציוי על איש מסוים אינו מקבל עונש, אפילו כשמקיימו מתוך שנאה [ולא מתוך רצון לקיים גזירת הבורא], א"כ הוכרח לומר שהטעם משום 'תוספת' עינוי, שע"ז גם הרמב"ם מודה שיהא חייב. כיון שעל התוספת לא היה עינוי. אבל לבסוף כתב דלאמיתו של דבר דעתו שאפילו על עצם השיעבוד יקבלו העונש, מכיון שהם לא כוונו לקיים בזה גזירת ה'.

² כוונת רבינו בזה לבאר, מהיכן ידעינן שהעינוי במצרים היה 'תוספת' שעבוד, ממה שנגזר, הרי בכתוב לא מבואר גודל העינוי, לכן מבאר רבינו שהגזירה היה יענו' אותם, והשלכת הילדים ליאור הרי הוא עקירה. הרי לנו שהיה תוספת שעבוד.

מזל לא טבא וגדיא יאה

הגליון נדבת

מעכש"ת הגה"צ המפורסם לשו"ת צנמ"ס חוב"ט

ידיד ה' וידיד בית ישראל מזכה את הרבים

רבי ירחמיאל יוסף בידרמן שליט"א

אדמו"ר הצעיר מלעלוב ב"ב

לרגל שמחת הולדת בתו תחי'

יה"ר שיזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא ומשמחה זו יושפע לכל קהלא קדישא שפע ברכות ברו"ג כה"י.